

8. Baldwin, James. Go Tell It on the Mountain / J. Baldwin. – London : Corgi Books, 1976. – 256 p.
9. Baldwin, James. Go Tell It on the Mountain / J. Baldwin. – London : Corgi Books, 1976. – 256 p.
10. Толстой, Л.Н. О жизни / Л.Н. Толстой. – Genève : M. Elpidine, Libraire-Éditeur, 1891. – 188 с.
11. Американская поэзия в русских переводах 19–20 века. – М. : Радуга, 1983. – 667 с.
12. Толстой, Л. Н. О жизни / Л.Н. Толстой. – Genève : M. Elpidine, Libraire-Éditeur, 1891. – 188 с.
13. Baldwin, James. Go Tell It on the Mountain / J. Baldwin. – London : Corgi Books, 1976. – 256 p.
14. Денисова, Т. Н. На пути к человеку. Борьба реализма и модернизма в современном американском романе / Т.Н. Денисова. – Киев : Наукова думка, 1971. – 339 с.
15. Baldwin, James. Tell Me How Long the Train's Been Gone/ J. Baldwin. – London : Corgi Books, 1974.
16. Eckman, F. M. The Furious Passage of James Baldwin / F.M. Eckman. – N.Y. : Evans, 1966. – 254 p.
17. Baldwin, James. Giovanni's Room / J. Baldwin. – N.Y. : A Dell Book, 1965. – 224 p.
18. Hicks, Granville (with the assistance of J.A. Robbins). Literary Horizons. A Quarter Century of American Fiction / G. Hicks. – N.Y. : New York Univ. Press, 1970. – 290 p.
19. Толстой, Л. Н. Живой труп / Л. Н. Толстой // Толстой, Л.Н. Собр. Соч. в 12-ти т. – Т. 12. – М. : Правда, 1987. – С. 207–266.
20. Болдуин, Дж. Другая страна / Дж. Болдуин. – Назрань : Гелеос, 2000. – 496 с.
21. Толстой, Л. Н. На каждый день. Учение о жизни, изложенное в изречениях / Л. Н. Толстой // ПСС. – М.–Л. : Худож. литература. – Т. 43, 1929. – 373 с.
22. Толстой, Л. Н. О жизни / Л.Н. Толстой. – Genève : M. Elpidine, Libraire-Éditeur, 1891. – 188 с.
23. Baldwin, James. Tell Me How Long the Train's Been Gone/ J. Baldwin. – London : Corgi Books, 1974.
24. The Negro Protest. James Baldwin, Malcolm X, Martin Luther King Talk with Kenneth B. Clark. – Boston : Beacon Press, 1963. – 56 p.
25. Baldwin, James. Tell Me How Long the Train's Been Gone/ J. Baldwin. – London : Corgi Books, 1974.
26. Baldwin, James & Giovanni Nikki. A Dialogue / Forew. by Ida Lewis. Afterw. by Order Coombs / J. Baldwin & N. Giovanni. – Philadelphia – N.Y. : Lippincott, 1973. – 112 p.

Ю. А. Шлемен,

магістрант (Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, Мінск, Беларусь)

ВОБРАЗ Т. Г. МАСАРЫКА Ў ЗБОРНІКУ Я. СЭЙФЕРТА «ВОСЕМ ДЗЁН»

***Анатацыя.** У артыкуле прадстаўлены аналіз вобраза прэзідэнта Чэхаславакіі Т. Г. Масарыка ў паэзіі Я. Сэйферта, а менавіта ў зборніку «Восем дзён», вершы якога прысвечаныя смерці палітычнага дзеяча. Даследуюцца мастацкія сродкі (тропы і стылістычныя фігуры), што ўплываюць на раскрыццё і адлюстраванне дадзенага вобраза ў творчасці чэшскага паэта. Тэматычная і ідэйная праблематыка вершаў вышэй узгаданага зборніка дазваляе асэнсаваць значнасць асобы Т. Г. Масарыка ў і культуры чэшскага народа. Зварот сучасных пісьменнікаў да палітычнага дзеяча сведчыць пра яго ролю ў гісторыі Чэхаславакіі.*

***Ключавыя словы:** вобраз Т. Г. Масарыка; зборнік «Восем дзён»; творчасць Я. Сэйферта; цыкл вершаў; чэшская паэзія.*

Y. A. Shlemen,

Master Student (Belarussian State University, Minsk, Belarus)

THE IMAGE OF T. G. MASARYK IN THE COLLECTION OF J. SEIFERT «EIGHT DAYS»

Abstract. The article presents an analysis of the image of the President of Czechoslovakia T. G. Masaryk in the poetry of J. Seifert, namely in the collection «Eight Days», whose poems are dedicated to the death of a politician. The article examines the artistic means (tropes and stylistic figures) that influence the disclosure and reflection of this image in the work of the Czech poet. The thematic and ideological problems of the poems of the aforementioned collection allow us to rethink the significance of the personality of T. G. Masaryk in the culture of the Czech people. The appeal of modern writers to a political figure testifies to his role in the history of Czechoslovakia.

Key words: the image of T. G. Masaryk; collection «Eight days»; creativity of J. Seifert; cycle of poems; Czech poetry.

Томаш Гарыг Масарык (1850–1937) стаў адной з ключавых фігур у гісторыі Чэхаславакіі. Унікальнасць дадзенай асобы заключаецца ў тым, што ён вядомы ва ўсім свеце як літаратарататуразнаўца, філосаф, палітык і сацыёлаг. Спалучэнне ў адной постаці такіх разнастайных якасцей дазваляе сцвярджаць пра выключнасць першага чэхаславацкага прэзідэнта на арэне сусветнай гісторыі, а асабліва ў гісторыі Заходняй Еўропы першай паловы XX ст. Так, З. Неедлы, чэшскі літаратурны крытык, падкрэсліваў, што «Масарык быў не толькі філосафам, які практычна прымяняў свае тэарэтычныя веды, але і палітыкам, які заснаваў сваю палітыку на навуковым спазнанні, на філасофіі» [1, с. 58].

Сам Т. Г. Масарык быў высокаадукаваным прадстаўніком сваёй эпохі, а таму здолеў заваяваць аўтарытэт і павагу ў чэшскага насельніцтва. І. Войцех, дырэктар Інстытута музыказнаўства, выказваўся пра прэзідэнта наступным чынам: «Сям'я Масарыка – сам прэзідэнт Масарык і яго жонка – былі абое вельмі культурныя людзі. Яны цікавіліся літаратурай, жылі і перш за ўсё музыкай. (...) Масарык вярнуўся ў Прагу ў 80-я гады пасля знаходжання ў Вене. Яго пакаленне вырастала ў жывым кантакце з народнай песняй» [2].

Сапраўды, менавіта Т. Г. Масарык адыграў важную ролю і ў гісторыі ўсходнеславянскіх народаў. Так, у беларускай культуры і літаратуры Прага ўспрымалася праз прызму эмігранцкага светапогляду, паколькі яна стала культурным і літаратурным цэнтрам для многіх беларусаў. Варта адзначыць, што ў 1921–1922 гг. Т. Г. Масарык у межах ідэі славянскага братэрства пачаў «Рускую акцыю дапамогі». Дзякуючы праграме першага прэзідэнта Чэхаславакіі, якая з боку кіраўніцтва ўсялякімі спосабамі дапамагала славянам, вышэйшую адукацыю ў Празе здолелі атрымаць больш за сотню беларусаў, былі створаныя ўмовы для годнага нацыянальнага самавызначэння і развіцця нацыянальнай культуры. Праграма Т. Г. Масарыка дапамагала прадстаўнікам разнастайных слаёў насельніцтва і спецыяльнасцей, куды ўваходзілі не толькі пісьменнікі, але і мастакі, дактары і інш.

Да вобраза першага чэхаславацкага прэзідэнта звярнуўся знакаміты чэшскі паэт Я. Сэйфэрт, які адразу адрэагаваў на смерць палітыка цыклам вершаў «Восем дзён» (Osm dní, 1937). Пра Т. Г. Масарыка творца казаў з вялікім патрыятычным пафасам. Прычыну такой рэакцыі можна патлумачыць словамі Ф. Цынгера: «Смерць Т. Г. Масарыка стала вялізным ударам для ўсяго грамадства (...). Сэйфэрта глыбока закранула смерць першага прэзідэнта, а паколькі ён быў паэтам, чый дар пастаянна развіваўся, то здолеў стварыць вершы, якія хваляюць нас і сёння» [3].

У 30-я гг. Я. Сэйфэрт звяртаецца да новых тэм у сваёй творчасці, а менавіта да захавання бяспекі свайго народа праз зварот да нацыянальных тэм. «І да Сэйфэртавай лірыкі хуткаплыннасці і ўспамінаў далучылася ў канцы 30-х гадоў усведамленне небяспекі народа (цыкл пра смерць і пахаванне ТГМ «Восем дзён», 1937 (...)), – адзначае Я. Легар [5, с. 634]. Зборнік «Восем дзён» (Osm dní, 1937), напісаны з нагоды смерці першага прэзідэнта Чэхаславакіі Т. Г. Масарыка, сапраўды атрымаў вялікае прызнанне сярод чытачоў і крытыкі, паколькі аўтар апісвае палітычнага дзеяча з вялікім патрыятычным пафасам. Так, паэт выкарыстоўвае эпітэты, якія апісваюць велічнасць і талент прэзідэнта як кіраўніка краіны: «ten moudrý vladař žezlem růže vlád» («той мудры ўладар жэзлам ружы ўлады») [5, с. 10], «ať spočine už mrtvý spravedlivý» («хай ужо адпачывае мёртвы справядлівы») [5, с. 28].

Асэнсаванне значнасці страты можна прасачыць ужо ў першым вершы «Тая пахмурная раніца» (To kalné

ráno) дадзенага зборніка праз ужыванне лексічнага паўтора, выражанага назоўнікам «*dítě*» («*дзіця*»), дзеяслова, выкарыстанага ў загадным ладзе, а таксама рытарычнага зваротка да ўсёй Еўропы з мэтай папярэджання пра магчымую небяспеку, што адчуваецца ўсімі жыхарамі кантыненту: «*Za sto let možná děti našich dětí // svým dětem budou teskně vyprávěti*» («Праз сто гадоў, магчыма, дзеці нашых дзяцей // сваім дзецям будуць журботна распавядаць») [5, с. 5], «*To kalné ráno, to si pamatuj, // mé dítě*» («Тая пахмурная раніца, гэта памятай, // маё дзіця») [5, с. 5], «*Evropo, Evropo, až se zvony rozhoupají, // měla bys první být mezi těmi, kdož lkají, // Evropo hrozná nad meči a děly // ve světle svící, jež se rozhořely*» («Еўрона, Еўрона, калі званы разгайдаюцца, // ты павінна была б быць першай паміж тымі, хто хлусіць // Еўрона пагрозлівая над стрэльбамі і гарматамі // у святле свечак, што разгарэліся») [5, с. 6]. Я. Сэйфэрт акцэнтуюе ўвагу чытачоў на неабходнасці памятаць пра «*шиэрую раницу чатырнаццага кастрычніка*» («*o sedém ránu čtrnáctého září*») [5, с. 5], ужываючы наступны рэфрэн пасля кожнага чатырохрадкоўя: «*To kalné ráno, to si pamatuj, // mé dítě*» («Тая пахмурная раніца, гэта памятай, // маё дзіця») [5, с. 5].

У вершы «Ноч на Градзе» (Noc na Hradě) адчуваюцца яскравыя праявы сінестэзіі, што выступае ў якасці міжпачуццёвай асацыяцыі ў паэзіі творцы. У літаратуразнаўстве сінестэзія трактуецца як асобны троп, які называецца асаблівай формай метафары ці спецыфічным падвідам. Яна ўдзельнічае ў стварэнні мастацкага вобраза, увасабляючы складанасць, шматграннасць пачуццёвага ўспрыняцця свету [5, с. 62]. Сінестэзія ў чэшскага паэта выкарыстоўваецца з мэтай рэфлексіі адчуванняў, выкліканых праз смерць палітычнага дзеяча, і характэрызуецца колеравым і гукавым успрыняццём рэчаіснасці: «*pruh sukna dlouhý, černý, sametový*» («палоска сукна доўгая, чорная, аксамітная») [5, с. 9], «*a úsvit padá na černí katafalku*» («і золак падае на чарнату катафалка») [5, с. 9], «*pojďte mi na rotoc, abychom vzpívali*» («прыйдзіце мне на дапамогу, каб мы праспявалі») [5, с. 9], «*abychom dneska spolu vzpívali*» («каб мы сёння разам праспявалі») [5, с. 9], «*Ach, být tu Vrchlický, můj mistr, ten by zpíval*» («Ах, калі б тут быў Врхліцкі, мой майстра, той бы спяваў») [5, с. 9]. Варта адзначыць, слова для самога пісьменніка не выступае сродкам паратунку ад цяжкіх перажыванняў, што падкрэсліваецца ўжываннем дзеяслова з адмоўнай канатацыяй і пабудовай радка з дапамогай сінтаксічнага паралелізму: «*slovo je málo, slovo je a není, // sotva je vyřkneš, rozplývá se v dálku*» («слова мала, слова ёсць і няма, // ледзь яго выкрыкнеш, расплываецца ўдалечыні») [5, с. 9]. Менавіта ў песні аўтар знаходзіць збавенне ад таго «*болу, што ніколі не загоіцца*» («*tu bolest, kterou nikdy nezahálí*») [5, с. 9]. Гэта можна патлумачыць тым, што лірычнага героя можна атаясаміць з самім пісьменнікам, прысутнасць якога ў вершы падкрэсліваецца частотным выкарыстаннем асабовага займенніка «я», што з'яўляецца нетыповым для чэшскага сінтаксісу: «*(...) já jenom jdu a pláči // a pláč je zbabělost, já vím, já vím, já skrýval*» («(...) я толькі іду і плачу // і плач – баязлівасць, я ведаю, я ведаю, я хаваў») [5, с. 9].

Верш «Не, яшчэ не быў час» (Ne, ještě nebyl čas) мае закальцаваную форму, паколькі пачынаецца і заканчваецца адным і тым жа радком, які падкрэслівае заўчасную і нечаканую смерць Т. Г. Масарыка для ўсяго грамадства: «*Ne, ještě nebyl čas k odlití této masky*» («Не, яшчэ не быў час да адліву гэтай маскі») [5, с. 10]. Мастацкая дэталі, выкарыстаная пісьменнікам для апісання памерлага, дазваляе акцэнтаваць увагу на мудрасці палітыка, для якога кіраванне краінай стала цяжкім выпрабаваннем, што падкрэсліваецца ўвасабленнем і алузіяй на жыццёвы шлях дзеяча: «*Já viděl jeho vrásku*» («Я бачыў яго зморшчыны») [5, с. 10], «*Leží v nich tíha let i ticho svatostánku, // i úzkost, úzkost, mrazy ze Sibíře*» («Ляжыць у іх цяжар гадоў і цішыня святыні, // і жудасць, жудасць, маразы з Сібіры») [6, с. 10]. Аднак «*úsmeška lásky*» («úsmev lásky») [5, с. 10], якая адбіваецца на твары памерлага ў адносінах да сваёй краіны, дапамагае перадаць шчырае захапленне кіраўніка сваёй дзяржавай. Разам з тым і сама краіна адчувае журбу праз самотны падзеі, што адлюстравана ў творы з дапамогай увасаблення: «*k té zemi, jež jak panna zpívající // dnes teskně mlčí*» («да той зямлі, што як дзяўчына-пяняра // сёння тужліва маўчыць») [5, с. 10].

Асаблівы боль ад страты адчуваецца ў апошнім вершы «Размова са смерцю» (Rozhovor se smrtí), цалкам пабудаваным на рытарычным зваротку да смерці. У пераважнай большасці радкоў аўтар выкарыстоўвае асабісты

займеннік «ты», каб звярнуцца да смерці, якая «*ўсё мае, што ўжо не вернецца*» («*všechno máš, co už se nenavrátí*») [5, с. 28]. Развітыя звароткі дапамагаюць пісьменніку найбольш яскрава апісаць вобраз смерці: «*ty, smrti, věčná tenečnice žití*» («*ты, смерць, вечная танцаўшчыца з жыццём*») [5, с. 28], «*ty, průvodkyně mrtvých po neznámí*» («*ты, суправаджальніца мёртвых па незнаёмым*») [5, с. 28]. Разам з тым смерць забірае самае найлепшае ў народа, які аплаквае сваю страту, што падкрэсліваецца ўжытым прыметнікам у вышэйшай ступені параўнання: «*hle, mrtvé tělo na lafetě, // jen vezmi je, to nejkrásnější dává // ti tento národ, který oplakává // v tom mrtvém víc, než mohl ti snad dáti*» («*наглядзі, мёртвае цела на лафеце, // толькі вазьмі яго, самае цудоўнае дае // табе гэты народ, які аплаквае // у тым мёртвым больш, чым мог табе даць*») [5, с. 28]. Сам верш заканчваецца асобным радком з выкарыстаннем інверсійнага парадку слоў, які знаходзіцца ў антытэзе з галоўнай ідэяй твора і сцвярджае неўміручасць чэшскага народа: «*Nad jeho hrobem stojí národ živý*» («*Над яго труной стаіць народ жывы*») [5, с. 28].

Варта адзначыць, што высокі культурны ўзровень і адукаванасць палітыка паўплывалі не толькі на многіх пісьменнікаў-сучаснікаў Т. Г. Масарыка, але і на ўсю чэшскую інтэлігенцыю. Менавіта таму да Т. Г. Масарыка як да гістарычнага дзеяча звярталіся не толькі паэты XX ст., але і сучасныя празаікі. Так, першы чэхаславацкі прэзідэнт становіцца адным з герояў у постмадэрнісцкім рамане «Бессмяротная гісторыя, ці жыццё Соні Троцкай-Замлер» сучаснага чэшскага пісьменніка І. Кратахвіла. Прычым раманіст вельмі высока ацэньвае дзейнасць дадзенага палітыка і ў вусны галоўнага героя закладвае думку пра дэмакратычную дзейнасць прэзідэнта: «*(...) я не могла отвести глаз от большой фотографии президента Т. Г. Масарика, который просидел все это время – прямой и элегантный – верхом на коне, и мне было ясно, что этот сын господского конюха является гордостью своего народа, и осознает свой гордый долг, и не собирается уклоняться от его выполнения*» [7, с. 27]; «*президент Масарик открыл республику для эмигрантов из Советского Союза, в том числе и для русских и украинцев, которые имели у нас свои школы, да даже и университет, и вообще такие возможности, каких не было больше нигде в Европе*» [7, с. 78]; «*Ну-ну, – рассердился Масарик. – Не надо так со мною, я вам не какое-нибудь там ПРЕВОСХОДИТЕЛЬСТВО, я ваш демократически избранный президент*» [7, с. 45].

Падмуркам да звароту і асэнсавання дадзенай асобы стала дакументальная літаратура XX ст. Знакаміты чэшскі празаік К. Чапек быў асабіста знаёмы з філосафам і менавіта ад яго пераняў асноўныя ідэі прагматызму. Такое плённае супрацоўніцтва абодвух дзеячаў чэшскай культуры прывяло да стварэння «Гутарак з Т. Г. Масарыкам», напісаныя і створаныя К. Чапекам з 1926 па 1935 гг., якія і сталі асновай для адлюстравання значэння Т. Г. Масарыка ў культурна-гістарычным кантэксце чэхаў.

Такім чынам, асоба Т. Г. Масарыка неаднаразова пераасэнсоўвалася ў гісторыі чэшскай літаратуры, што сведчыць пра значнасць яго асобы ў чэшскай культуры, якога згадваюць у постмадэрнісцкіх раманах XXI ст. Гэта тлумачыцца шматграннасцю, мудрасцю і велічнасцю дадзенага дзеяча, які застаўся ў памяці чэшскага народа як філосаф, літаратуразнаўца, сацыёлаг і палітык. Т. Г. Масарык праславіўся не толькі ў сваёй дзяржаве, але і далёка за яе межамі, што тлумачыцца той палітыкай, якую ажыццяўляў прэзідэнт. Так, на пачатку XX ст., дзякуючы яго «Рускай акцыі дапамогі», у Чэхаславакію прыехалі і засталіся жыць многія дзеячы культуры, медыцыны, а таксама маладае пакаленне, прадстаўленае студэнтамі. Менавіта таму смерць дадзенага палітыка сталай сапраўднай трагедыяй для ўсяго чэшскага народа.

На змрочную падзею адгукнуўся адзін з самых таленавітых чэшскіх паэтаў Я. Сэйфэрт і прысвяціў ёй зборнік «Восем дзён», у якім апісвае ўласныя і грамадскія пачуцці пасля смерці дзеяча. Ва ўсіх вершах прысутнічаюць элегічныя матывы, якія ўзмацняюцца выкарыстаннем такіх тропаў і стылістычных фігур, як увасабленне, рэфрэны, калыца, рытарычныя звароткі, лексічныя паўторы і інш. Такая разнастайнасць мастацкіх сродкаў дазваляе больш дэталёва і падрабязна апісаць дзейнасць Т. Г. Масарыка, а таксама ўявіць яго вобраз у якасці актыўнага грамадскага дзеяча. Праявы асабістых пачуццяў выражаюцца і праз зварот да сінестэзіі, што спалучае ў сабе гукавое і колеравае ўспрыняццё рэчаіснасці. З дапамогай такога прыёму аўтар перадае тужлівы і

журботны стан навакольнага асяродку, а таксама самой краіны і яе народа.

Зварот да асобы Т. Г. Масарыка ў многіх мастацкіх творах і паэтычных зборніках сведчыць пра тое, што чэшскі народ дагэтуль ставіцца да яго з вялікай павагай і пашанай, узгадваючы палітычную, культурную і грамадскую дзейнасць. Гэта дае ўсе падставы лічыць, што дадзеная гістарычная асоба можа яшчэ неаднаразова стаць галоўным персанажам раманаў ці лірычным героем вершаў сучасных чэшскіх празаікаў і паэтаў.

Спіс выкарыстанай літаратуры

1. Nejedlý, Z. T. G. Masaryk I-IV. / Z. Nejedlý. Praha: Melantrich, 1932–1937. – 364 s.
2. Лаштовичка, М. Томаш Гарриг Масарик, его сын Ян и их любовь к музыке [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://ruski.radio.cz/tomash-garrig-masarik-ego-syn-yan-i-ih-lyubov-k-muzyke-8058941?ysclid=1933ebwv6k18738459>. – Дата доступу: 14.10.2022.
3. Айзпурвит, К. «Поэзия – лучшее в жизни, кроме любви» [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://ruski.radio.cz/cheshskie-knigi-kotorye-vy-dolznyi-znat-8509771/14>. – Дата доступу: 15.10.2022.
4. Lehár, J., Stich, A., Janáčková, J., Holý, J. Česká literatura od počátků k dnešku / J. Lehár, A. Stich, J. Janáčková, J. Holý. Jihlava: Lidové noviny, 2004. – 1058 s.
5. Seifert, J. Osm dní / Jaroslav Seifert. Praha: Československý spisovatel, 1968. – 32 s.
6. Никитина, Т. Э. Синестезия как художественный прием в произведениях И. А. Бунина / Т. Э. Никитина. Язык. Культура. Коммуникации. – Челябинск, 2015. – №1. – С. 60–64.
7. Кратохвил, Й. Бессмертная история, или Жизнь Сони Троцкой-Заммлер / Й. Кратохвил. М.: МИК, 2003. – 116 с.

VI. ТЕМА ИСТОРИЧЕСКОЙ ПАМЯТИ И ПРОБЛЕМА ИДЕНТИЧНОСТИ В МИРОВОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

Е. О. Батура,

магистрант (Белорусский государственный университет, Минск, Беларусь)

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ПОСТМОДЕРНИЗМА В БОЛГАРСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ КОНЦА XX – НАЧАЛА XXI ВВ.

Аннотация. Статья посвящена выявлению национальных особенностей постмодернизма в болгарской литературе конца XX – начала XXI вв. и актуальным проблемам развития данного литературного направления.

Ключевые слова: болгарская литература; постмодернизм; «синтетический» постмодернизм.

Е. О. Batura,

master student (Belarusian State University, Minsk, Belarus)

POSTMODERNISM DEVELOPMENT FEATURES IN BULGARIAN LITERATURE OF THE TURN OF THE 20TH–21ST CENTURIES

Abstract. The article is devoted to the identifying of postmodernism national peculiarities in Bulgarian literature of late XX – early XXI centuries and its actual problems of development.

Key words: Bulgarian literature; postmodernism; “synthetic” postmodernism.